

"El bilingüisme és la mort de la llengua"

Álvarez Emparantza, 'Txillardegi', és un polític, lingüista i intel·lectual compromès amb el seu poble, primer amb les armes —és fundador d'ETA i autor del seu nom— i després amb l'activitat literària, sociolingüística i acadèmica.

Senyor Txillardegi, per on podem començar per fer entenedora a Catalunya la condició de l'èuscar en totes les seves dimensions?

—Doncs potser per la qüestió de l'interès que avui hi ha per les llengües, perquè és molt recent, si més no al nostre país. Crec que al País Basc el punt característic ha estat el menyspreu olímpic de la llengua pròpia; ho continua essent, però fins ara havia estat flagrant. A Catalunya és evident que un català que no parli o que no estimi la llengua catalana és un cas una mica anormal. Per un català és evident que Catalunya s'expressa en català. Aquesta consciència lingüística crec que és un fenomen recent i que va lligat a l'aparició de l'esquerra abertzale, diguem del món abertzale modern. Però aquesta consciència prou generalitzada que poble basc equival a identitat col·lectiva basca i que la identitat col·lectiva basca no és pas una estació sinó una cosa concreta (és la llengua basca, oi?), doncs això etimològicament no havia estat actualitzat. En aquest sentit van sorgir gent com Arana Goiri (Sabino) que van creure que calia integrar la resta de la població no bascofona. Llavors van inventar el terme *euskadiano*, van inventar la paraula *euskadi* i van fer un invent radical en què la paraula *euskadi* és la més simptomàtica, que és senzillament de plantejar el problema basc com un problema polític de crear un estat sense tenir en compte les arrels lingüístiques i ètniques del país. Així, aquesta presa de consciència de la identitat col·lectiva basca, basada en la llengua, és una cosa que apareix després de la guerra. I la prova que és així, la tenim en el PNB mateix i en EA, que són moviments polítics d'abans de la guerra (EA és una escissió del PNB). Dins el PNB i fins i tot dins EA, la llengua és un problema lateral, l'obliden. Dins Herri Batasuna passa també una mica això, a vegades.

—Una llengua que es deu a un poble, un poble que es deu a una llengua. No sembla gaire comú que, si més no en les cultures occidentals, aquest fenomen d'un vincle tan estret es doni en excés, oi?

—Bé, doncs te'n donaré dos exemples clars. La paraula *suomi* significa llengua fina i Finlàndia alhora; és una paraula bisèmica. D'una altra banda, *cesti* significa República d'Estònia i llengua estoniana. La identificació és total, la llengua és el país. I a Catalu-

KARLOS CORBELLA

nya, quan diuen "visca la terra", diuen si fa no fa el mateix, oi? Crec que als dos únics llocs on això no passa són Irlanda, amb el resultat que tots sabem, i el País Basc. I és que a Catalunya, el fet que un senyor es proclamés catalanista i no parli català és una cosa contradictòria *in terminis*. Aquí comença a ser incomprensible ara, però hi insisteixo, no ho era. A tall d'exemple, el fill d'Haristchelar és *euskaldun berri* (la seva llengua materna no és l'èuscar, que va aprendre més endavant, i això demostra que a casa seva no parlen èuscar), i és el president de l'Euskaltzaindia.

—No sabem d'on venim i fins l'any 1968 (èuscar batua, Euskaltzaindia...) sembla que ni sabíem de què ens servia la llengua. Una mica despistats, sí que hi hem anat, veritat?

—El que ha passat és, potser, que, com que ha allotjat una llengua romànica, el basc ha estat considerat com una llengua no seriosa. A Irlanda, en canvi, l'irlandès no va ser mai una llengua tan marginal com la

Des del seu despatx de la universitat o des de Bidarte, el seu casal d'Amasa, observa la realitat d'Euskal Herria: "Crec que, si no plantegem el problema amb una radicalitat política forta, no hi tenim res a fer."

nostra, en temps antics. Fins a la presa de consciència nacional va ser la llengua habitual, fora d'alguna zona, fins a començament del segle passat. I l'Església hi tenia interès, per la llengua. I era un país no romànic, no catòlic, amb un clergat que s'ocupava de la llengua. Però en els altres casos de la nostra Europa occidental..., potser és això, la tradició romànica; llatins diguem-ne. La llengua basca era una llengua *odd*, com dirien en anglès, no encaixava. La segona explicació és sociològica: en aquest país, les ciutats i la cultura no han estat mai bascofones; no hi ha hagut una elit ni econòmica ni cultural. A Catalunya, sí que ha passat, això. En Pujol no hi ha cap dubte que és català, fins i tot en els plantejaments. En canvi, aquí, a molts polítics bascos, jo els posaria dos o tres parèntesis..., per mi no són bascos, per descomptat.

—*Què significa avui ser basc?*

Fins on arriba el concepte de basc?

—Podríem distingir entre pertinença objectiva i subjectiva a una ètnia. Pel que fa a la primera, si qualifiquem d'objectiu el fet vivencial de fer servir una llengua, el mapa lingüístic ja ens diu on hi ha la zona bascofona. Hi ha moltes zones desbasquitzades. S'ha demostrat en molts casos històrics que allà on hi ha hagut canvi de llengua i no hi ha hagut pèrdua d'identitat, hi ha consciència. Els casos de Praga i d'Hèlsinki en són un exemple. Hèlsinki era una ciutat majoritàriament de parla sueca, però la gent se sentia finlandesa. La intel·lectualitat de Praga era de llengua alemanya, però la identitat no es va perdre.

Llavors no m'alarma que passem aquí una crisi d'identitat. Allò que no és clar és cap on evolucionarà tot això. Hi ha una bona quantitat de zones a Europa que han viscut aquesta mateixa crisi d'identitat, com Riga, Danzig, etc. Però crec que hi ha una presa de consciència que no hi havia hagut mai.

—*En èuscar es defineixen dos tipus de bascos: euskaldunak (basco parlants) i euskal herritarrak (ciutadans bascos). Dos tipus de bascos...*

—Crec que no, crec que en una situació de transició com la nostra, una situació dinàmica, som en el cas de Finlàndia. A final del segle passat és evident que hi havia un problema d'identitat, que hi havia moltes zones amb influència sueca, funcionaven com veritables zones sueques. Això ha estat superat per un procés d'identificació. Aquí hi pot haver molta gent que tingui un problema d'identitat, i que fins i tot es puguin sentir marginats els qui vénen de fora. Crec que depèn de la dinàmica d'un país. Hi ha gent que poden tenir pares de fora i que s'han identificat plenament amb el problema, i parlen basc, estan d'acord amb la lluita d'aquest poble; llavors aquests poden ser més a la vo-

ra nostra, encara que potser des d'un punt de vista purament ètnic i lingüístic siguin de fora, això és normal.

—*Tots són euskal herritarrak, però no tots són euskaldunak. Exclou l'èuscar alguns habitants del seu territori?*

—És que si considerem euskaldun tothom qui parla basc, llavors n'hi ha prou de saber qui parla basc per saber qui és euskaldun. Però això és una cosa simplista. Això a Salamanca és veritat; tots dos termes coincideixen. Però en països amb crisi, no es poden aplicar aquests paràmetres. Hi ha molta gent que oscil·la i que es troba en període de transformació. Milers de persones al País Basc viuen un procés de canvi de l'un costat a l'altre en el pla de la identificació.

—*Manca d'autoestima, manca de prestigi, llengua amenaçada, perseguida, moribunda, autoodi... són*

termes que de sempre han envoltat la llengua basca. No és un excés d'existencialisme o de fatalisme? I, en tot cas, per on cal començar per canviar aquesta dinàmica terminològica?

—No crec que sigui cap excés, és que la situació és extrema. En el poble basc és evident que la utilització de la llengua basca és pràcticament impossible, perquè hi ha molta gent monolingüe. Amb la munió de monolingües que hi ha aquí, la situació no té sortida. No és pas qüestió d'existencialisme, és una qüestió matemàtica: és que no té sortida. L'única solució és capgirar la cosa, en el pla del coneixement de les llengües i en l'interès de la gent per la seva llengua. Però jo crec que la situació va canviant, baldament semblava impossible.

—*Pesa gaire en una llengua com l'èuscar el fet que el 75% de la població del seu territori no la sàpiga?*

—Estadísticament és la mort. Amb les dades estadístiques que hi ha, si no fos per uns altres factors, de dis-

"Amb la munió de monolingües que hi ha aquí, la situació no té sortida. No és pas qüestió d'existencialisme, és una qüestió matemàtica: és que no té sortida. L'única solució és capgirar la cosa, en el pla de l'interès de la gent per la llengua."

tribució geogràfica, que fan que no tota la gent sigui barrejada... Avui ens posen tots dins un camp de concentració i s'hi parla espanyol, segur. És clar, no hi possibilitat de fer-hi servir la llengua basca! L'única possibilitat consisteix a salvar zones i àmbits reduïts d'utilització de la llengua. Avui el bilingüisme generalitzat és la mort de la llengua basca. Per això no me'n crec ni una paraula, de la bilingüització.

—*Les últimes dades demostren que tres de cada quatre bascos són partidaris de la revitalització de l'èuscar.*

—Segons una enquesta feta al Quebec, hi pot haver una actitud subjectivament positiva envers la llengua al costat d'una actitud objectivament contrària. Em sembla positiu que hi hagi una adhesió, però jo faig cas del fet objectiu: la gent, quina llengua fa servir? Això és el que compta.

—Heu centrat tota la vida en la lluita per la revitalització d'aquest poble en dos fronts, cultural i polític. Sou contrari acèrrim al culturalisme apolític...

—Sí.

—Per què?

—No dic que uns altres països, com Catalunya, puguin ser considerats culturalistes i que per pragmatisme puguin esquivar el problema polític. Ara, és possible això aquí? A Flandes passa igual, han resolt el problema de la llengua sense haver-se'l plantejat d'una manera política. Ara hi ha dos governs, el flamenc i el való; allà han arribat a aquesta situació sense grans xocs. Però cal mirar les arrels sociològiques del problema. Avui, a Flandes, els flamencs controlen l'economia del seu país, són majoritaris demogràficament i no necessiten aquesta lluita política. El cas dels catalans s'hi assembla una mica. Avui els catalans són una potència molt gran: comptant-hi tots els Països Catalans són deu milions; una potència econòmica indiscutible, i, probablement, no veuen la necessitat de plantejar el problema polític d'una manera radical. Però nosaltres, amb l'alienació secular que tenim, amb l'espanyolització flagrant que hi ha, crec que, si no plantejem el problema amb una radicalitat política forta, no hi tenim res a fer.

—Sabino Arana ens deia que l'èuscar es perdia per culpa dels qui el sabien. Joxean Artze ens recorda cada dia que una llengua es perd perquè els qui la saben no la parlen...

—Jo admiro Artze, però crec que aquesta frase, és un error sociolingüístic de l'alçada d'un campanar. En certs ambients potser és veritat, a Navarra, a Iparralde. Però avui, si la gent no el parla, és perquè no pot.

—Tothom qui es fixi en l'univers de l'èuscar observarà un aspecte que sobresurt per damunt de tot: l'herri ekimena (iniciativa social) tan admirable que hi ha en aquest poble, al marge de l'acció de l'administració. Quasi tot el que l'èuscar ha avançat aquests darrers trenta anys s'explica per la implicació de la societat. Com s'entén això?

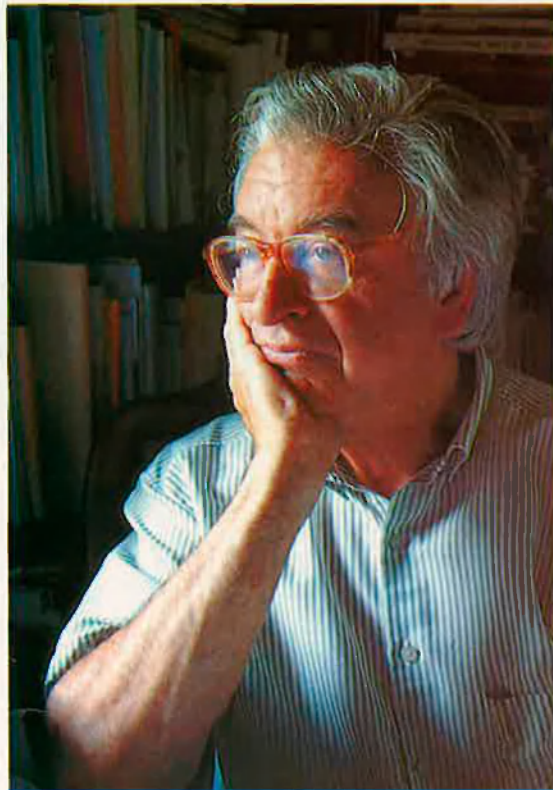
—Moltes vegades ho hem plantejat, oi?, com s'entén això. Fins i tot hi ha hagut la tendència a dir que el moviment de les cooperatives ha tingut molta força en aquest país, i no és pas casualitat. Potser s'explica perquè en aquest país mai no hi ha hagut un estat i mai no ha confiat en els aparells, en l'estat. El govern basc és un govern espanyol, és la delegació del govern de Madrid aquí. Crec que tenim una desconfiança bastant lògica en l'aparell administratiu, polític, des de temps immemorials. Aquesta desconfiança ha generat una necessitat d'organitzar coses a part.

—Després d'haver esquivat tantes guerres i tantes invasions —militars i culturals—, la nova "guerra" ens ve per satèl·lit. Contra això, ja no hi valen les pedres ni el "mecagondéu" que fins ara ens ho han resolt tot...

—No sé què dir-te'n. A Finlàndia diuen que el problema ja no és la llengua sueca, sinó l'anglès via satèl·lit. Aquí tenim un combat difícil.

Iñaki Gorostidi

KARLOS CORBELLA

"A molts polítics bascos, jo els posaria dos o tres parèntesis..., per mi no són bascos, per descomptat."

CAVALL FORT

Revista per a nois i noies

Plaça de Lesseps, 33, entresol 2.ª 08023 Barcelona
Telèfons (93) 218 65 66 / 218 62 20 - Fax (93) 217 61 00

- Surt dos cops cada mes
- Pàgines de còmic, narracions, reportatges i la participació dels lectors.
- Cada dos mesos, inclou el suplement "El Tatano", destinat als lectors més petits.

Preu de la subscripció anual: 6.350 pessetes

Ara us hi podeu subscriure a través de

ServiCaixa

✦ "la Caixa"